

Voederbomen: zomer-snoei van knotbomen gunstig voor dier, boer en landschap (1)

Pierre Grooten, Klimmen; in samenwerking met Bert Maes

Bladeren en takken van bomen en struiken kunnen een aanvulling zijn op het voer van vee. En de boomsoort blijkt een belangrijke factor voor de voederwaarde van het blad. In historische tijden werd dit vaak gebruikt als voer. In deel 2 zal dieper ingegaan worden op de voedingswaarde, eetgewoonten van vee en landbouwmethodeken.

Hoe herken je een oude voederboom in het landschap van nu (nog)? Deze bakens van een lang vervlogen tijd zijn nog steeds zeer markante “grens” bomen. De meeste bekende vindplaatsen van deze “hoge”, gekandelaarde bomen in Zuid-Limburg, worden in dit deel 1 beschreven. In deel 2 komen nog de huidige natuur- en voederwaarden van deze bomen aan de orde. Tevens zal er dan een doorkijk worden gegeven naar de mogelijke toekomst van deze boom-akkerbouw in ons huidige landbouwsysteem. Tevens zal dit gepaard gaan met de oproep om de “oude” voederbomen, die uzelf in uw eigen omgeving herkent, met foto en vindplaats te melden bij de redactie van de Natuurgids.

Afbeelding A: Schilderij uit 1689 van een laantje bij Middelharnis op Goeree-Overflakkee door Meindert Hobbema (The National Gallery, Londen – Bieleman 2007) Het betreft een laan met hoog opgesnoeide Essen. Voor het vele vetvee was veel extra voedsel nodig, in de vorm van twijgen, om niet alleen de snel groeiende

stedelijke bevolking van vlees te voorzien, maar ook was dit vlees nodig voor de bevoorrading van de snel groeiende vloot. In die tweede helft van de Gouden eeuw 1650 – 1700 liepen zeer grote aantallen ossen van Denemarken en Sleeswijk-Holstein naar ons land, om hier geslacht te worden. In het veld er rechts naast worden de nieuwe voederbomen al op stam gesnoeid.

Waarom herken je een voederboom?

Dat we een “ouwerwetse” zomer hebben, wordt gestaafd door het feit dat er ook al in de late Middeleeuwen, verspreid over het agrarisch cultuurlandschap, solitaire of in rij staande bomen periodiek werden gesnoeid (Afbeelding A). Dit gebeurde vooral in de late zomermaanden, als deze bomen vol in blad stonden, omdat dan de opbrengst aan blad als (bij)voer voor de koeien, schapen en geiten het smakelijkst en ook het grootst was.

In de huidige tijd zou dit (op)snoeien van bomen, maar ook van allerlei bosranden, graften en struweelhagen opnieuw ingevoerd kunnen worden. Met de machinale oogst van het groene blad- en takmateriaal zou het vee in de (loop)stal makkelijk bijgevoerd kunnen worden. Nadat de koeien, schapen of geiten of het jongvee hiervan, het blad van de takken hebben afgevreten, kunnen de overblijvende kale takken weer worden verzameld en tot snipperhout verwerkt worden.

Voederbomen, zo gek waren die boeren vroeger nog niet!

Voederbomen zijn in het landschap nu nog te herkennen aan hun min of meer “gebocheld” staakvormig voorkomen. Het zijn knotbomen (afbeelding B) die niet op één hoogte geknot zijn, maar bomen met een stamhoogte van 4-6 m. Veelal komen er rondom, over de gehele stamlengte vanaf een hoogte van 2 m., ook nog diverse zijtakken voor met een lengte van maximaal één meter. Ze bevinden zich nu sporadisch in Zuid-Limburg nog in de randen van weiland- maar ook akkerpercelen. Tot de 60’er jaren van de vorige eeuw werden ze merendeels één- of tweejaarlijks gesnoeid. Daardoor kregen ze ook die “slanke” stamvorm: doordat steeds hun blad werd ‘geroofd’, was er slechts een beperkte diktegroei. De bomen die

Afbeelding B: Miniatuur "Het Landleven". Het platteland heeft zich steeds ingesteld op de veelzijdige behoeften van het groeiend aantal stedelingen in de tweede helft van de Gouden Eeuw. Van het seizoenswerk zijn o.a. afgebeeld:

- Snoeien en opkronen van jonge bomen met hiep
- Afhakken met bijl van dikkere takken
- Zijtakken ontdoen ook met bijl
- Opkronen van hoge bomen met bijl
- Voeren van bebladerde takken aan het vee

je nu nog ziet in het Zuidlimburgs boerenlandschap, bijvoorbeeld in Epen, Mesch, Stokhem - zijn vaak al meer dan 100 jaar oud (foto's 1 en 2). Als belangrijkste leverancier van voedselrijk blad waren vooral linde- en iepensoorten, Es en Haagbeuk in zwang. Sporadisch werden ook andere soorten als Zomer- en Wintereik, Spaanse aak, wilgensoorten en allerlei struiksoorten benut. Vooral essen, iepen en lindes hebben een sterk regeneratievermogen en produceren ook nog eens een smakelijk en voedzaam blad. Dit laatste wordt ook bevestigd door een recent onderzoek waarbij voor het nu zogeheten "boeren-boswerk" door het Louis Bolk-instituut praktijkproeven zijn gedaan met diverse boombladsoorten. Over dit aspect zal in deel 2 over onze "oude" Voederbomen nader worden ingegaan.

Afbeelding C: Schilderij uit 1647 van de Jonge Stier door Paulus Potter (Mauritshuis, Den Haag – Strikwerda 2006) Opmerkelijk is dat er dor de meeste realistische schilders de voorkeur aan Zwartbont vee gegeven werd. Het afgebeelde Roodbonte ras stamt af van de flinke, rode Jutlandse koeien. Dat de meeste dieren als ontmande stier over land in grote groepen kwamen lopen, hing samen met de het feit dat ossen bij deze trektocht = minder bekend als de beter hanteerbaar zijn dan stieren. Ondanks dat de overtocht over zee met schepen sneller was, was hier het probleem dat de voer bevoorrading op een schip toch erg bewerkelijk is.

